

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Розробка концепції сталого розвитку спричинена розумінням людством усієї небезпеки екологічної катастрофи, що загрожує цивілізаційному існуванню. Однією з причин, що перешкоджають введенню в наше життя ідей сталого розвитку, є недостатнє вивчення глибинних основ самого феномену розвитку, його фундаментальних факторів та механізмів, що його забезпечують.

Сталий розвиток – це такий розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, але не ставить під загрозу спроможність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби (Ріо-конференція'92 (Hunter, 1994, Програма 1993).

Поняття «сталий розвиток» передає в першу чергу стан сталості, тобто, рівноважний стан між економічною, соціальною та екологічною цілями. Сталий розвиток може розглядатися як один із станів найскладнішої системи, якою є цивілізація, що розвивається в часі та просторі. Складність цієї системи колосальна, адже вона об'єднує складні підпорядковані їй підсистеми – природи, суспільства, економіки. Більш того згідно з принципом емерджентності («ціле більше за суму його частин»), симбіоз розглянутих трьох підсистем є більш складним утворенням, яке набуває принципово нових властивостей.

Питання про сталий екологічно безпечний розвиток уперше було поставлене Світовою комісією з навколишнього середовища та розвитку. У доповіді цієї комісії «Наше спільне майбутнє» (1987 р.) наведено визначення цього поняття: «Стійкий розвиток – це такий, який забезпечує потреби нинішнього покоління без заподіяння шкоди можливості майбутнього покоління забезпечити свої потреби».

Мойсєєв Н.Н. зазначає, що «під терміном «сталий розвиток» необхідно розуміти, як розробку і реалізацію стратегії суспільства, дії якої забезпечують можливість переходу біосфери й суспільства до стану рівноваги». Дещо інше трактування терміну «сталого розвитку» пропонує Коптюк В.А., який зазначає, що «концепція сталого розвитку людства і збереження навколишнього середовища, а також різке скорочення економічного диспаритету між розвиненими країнами й тими, що розвиваються шляхом, як технологічного прогресу, так і раціоналізації споживання».

Концепція «сталий розвиток» постійно уточнюється й деталізується. Дехто з вчених взагалі вважає, що «сталий розвиток» - невдалий переклад терміну з англійської мови sustainable development (від sustain - підтримувати). Доктор філософських наук А.П. Назаретян, наприклад, пише, якщо розвиток передбачає наявність нерівноважних станів, він потребує додаткового регулювання. Тому, «регульований розвиток, передбачає цілеспрямований контроль за змінами та прогнозування і компенсації найбільш небезпечних несталостей і диспропорцій розвитку». Про неточність у перекладі говорить і О.Б. Вебер.

А. Федотов, хоч і не заперечує право на існування концепції «сталого розвитку», але він вважає, що необхідно зробити крок для переходу від концепції сталого розвитку, що сформульована в самому загальному вигляді, до конструктивного розуміння сталого розвитку і реального управління таким розвитком. Він пише, що перехід людства до сталого розвитку неможливий без конструктивної теорії сталого розвитку, що включає зокрема: теорію сталості біосфери, ресурсну модель світової системи, модель сталості світової системи і механізми управління нею.

Отже, сьогодні відомо досить багато тлумачень поняття сталого розвитку, проте жодне з них не дістало загального визнання. Можливо, що єдиного тлумачення сталого розвитку не буде, оскільки в різних країнах існують досить різні екологічні, економічні та соціальні умови. Проте, кожна країна повинна визначити власну політику зорієнтовану в напрямі життєздатного розвитку в межах господарської (екологічної) ємності природного середовища, що не вносить незворотних змін у природу й не створює небезпеки для будь-якого тривалого існування людини як біологічного виду. Саме цим і визначається роль сталого розвитку.

Нинішня модель індустріально-споживацького суспільства в системі економіка — природа залишається бути зорієнтованою на техногенний розвиток (економічне зростання за будь-яку ціну). Така спрямованість зумовлює принципову неможливість захистити в належний спосіб довкілля й зберегти природні ресурси від запланованого руйнівного технічного тиску. Ось чому природоохоронні заходи здебільшого виявляються недостатньо ефективними, а природоохоронне законодавство засвідчує свою недовірливість.

Перехід до сталого розвитку — це насамперед зміна пріоритетів у системі економіка — природа: мова йде не про охорону природи від всеохоплюючої економіки, а про її підпорядкування екологічному імперативу – непорушній вимозі дотримуватися законів природи й розуміти та сприймати вимоги й обмеження, що визначаються цими законами в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Існує два підходи забезпечення сталого існування людської цивілізації. Перший напрям пов'язаний з консервуванням існуючого стану системи «людина - природа». Разом з тим, стабілізується чисельність населення й форми антропогенного впливу на природу, у тому числі кількісні та якісні параметри цього впливу. Другий напрям сталого розвитку полягає у випереджальних прогресивних змінах суспільної системи. Тобто, при невпинному зростанні населення, людство має якісно змінювати свої продуктивні сили і суспільний устрій так, щоб питоме екодеструктивне навантаження на умовну одиницю природного потенціалу кількісно не збільшувалася. Це означає, що, зважаючи на значне збільшення населення планети, обсяг матеріальних потоків речовини та енергії, якими обмінюється людство з природними системами в розрахунку на одну особу, має неухильно зменшуватися. Цей напрям став магістральними у суспільному розвитку людства. Саме його реалізує людина шляхом постійного підвищення ефективності своїх продуктивних систем та революційних якісних трансформацій, коли технологічні системи міняють свій зовнішній вигляд. Ці зміни спонукали до різкого зменшення природоємності суспільного виробництва.

Консервативний підхід базується на застосуванні негативних механізмів зворотного зв'язку. За їх допомогою людство протидіє будь-яким змінам, що можуть створювати загрозу стійкому стану екосистем. Підхід, спрямований на активізацію прогресивних трансформацій, на відміну від попереднього підходу не обмежує, а навпаки, стимулює зміни за умови, що вони сприятимуть зменшенню екодеструктивного тиску на довкілля. Такий підхід базується на застосуванні механізму зворотного зв'язку. Саме даний підхід зумовив той процес, що перетворив людину із суто біологічної істоти на соціальну сутність, якою вона є сьогодні.

Впровадження механізму стратегії сталого розвитку полягає в забезпеченні збалансованого розвитку всіх сфер його економіки на основі виваженого використання ресурсів для вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Розроблення механізму регулювання розвитку інновацій повинне базуватися на системному програмному підході, що дає змогу комплексно підійти до врахування вимог ринку, особливостей розвитку та функціонування певних територій, забезпечити цільову мобілізацію наявних ресурсів, виробити систему дієвих заходів із регулювання та підтримання інноваційного розвитку в регіоні.

Перспективою сталого розвитку господарства має стати такий підхід до структури народного господарства, виробництва та споживання, в рамках якого біосфера розглядається не як ресурс, а як фундамент життя, забезпечення раціонального природокористування та екологічної безпеки – не як вимушений захід, а невід'ємна частина загальної політики держави, елемент кожного управлінського розв'язання та стиль життя усіх свідомих громадян.

Отже, на основі проведеного дослідження, слід зазначити, що роль сталого економічного зростання, полягає у створенні сприятливих умов для розвитку пріоритетних галузей і виробництв з позицій інтересів усієї національної економіки, що здатні активізувати інноваційну діяльність й забезпечити зростання конкурентоспроможності виробництва, недопущення суттєвих обмежень конкуренції чи монополізації. Водночас, адаптація до української специфіки і потреб принципів сталого розвитку та вироблення адекватної стратегії розвитку країни дасть надійні дороговкази в майбутнє. Практичне ж впровадження цієї стратегії дозволить не лише об'єднати наявні в суспільстві та державі ресурси для подолання існуючої системної кризи, а й надасть процесу реформ в Україні та модернізації її економіки осмисленого і перспективного характеру.